

DE PLAATS EN DE FUNCTIE VAN HET PARTICULIERE BOS IN ONS LAND ¹⁾

[901 (492)]

door

D. BURGER Hzn

Summary :

POSITION AND FUNCTION OF THE PRIVATE FORESTS IN THE NETHERLANDS

The community is concerned in the management of private forests: in the forest production, as the import into the Netherlands amounts to about half a billion of guilders a year and only about 0.1 of the requirements of timber is yielded by domestic production. Furthermore the community is interested among other things in the recreation of the people in the forests and in this connection in the significance of the forests for the scenery and in the location of the forest. When passing a judgement on these affairs, one should bear in mind that we are in a period of enlargement of the scale of the landscape of agriculture and forestry.

The maintenance of private forests, side by side with state forests will be favourable to the protection of community interests.

The care for community interests can lead to damaging the interests of the private owners. For counterbalancing these damages and particularly for a better preservation of the forests, there are general concessions, such as dispensation from income-tax, mitigation of death duties, some reduction of turnover taxes, subsidies for alteration of coppices and free enlightenment. General economical cyclical circumstances and the particular circumstances of each owner can influence the fact, whether the advantages and disadvantages of the private owner counterbalance each other.

Re-forestation of fellings is prescribed by law and this is indispensable, but the application of this obligation should be operated flexibly and should only be altered after a general consultation has taken place.

Guaranteed prices for timber are recommended by some people, but the usefulness thereof is doubtful.

When improving forests, particularly private forests, one encounters many difficulties, such as the division of the forests into small parcels, the lack of silvicultural knowledge, the shortage of funds, the absence of a good accountancy, the living elsewhere by the forest-proprietors, the fact that the silviculture is carried on as a side-line by the forest-proprietors.

¹⁾ Voordracht op 18 mei 1957 te Utrecht gehouden voor de Vereniging van Bos-eigenaren; met toestemming van deze vereniging in het N.B.T. gepubliceerd. In deze voordracht worden uitsluitend persoonlijke inzichten meegedeeld.

The state of the forests in the Netherlands is such that for instance the timber production in the forests can be ameliorated with high percentages.

The measures being eligible could be enumerated as follows: improvement of the training of the future forest personal, elimination of municipality classification, execution of job evaluation, re-allotment and particularly the design and maintenance of management plans.

These management plans could exist of an indication for a further future of for instance a hundred years and a working out for the next decade, both to be revised each decade, and an annual estimate. Such a tripartite plan should not have a compulsory character. A disaster or another drastic alteration can necessitate an anticipated revision of such plan.

If such plan can be designed in agreement with the State, the State, perhaps, would bear in mind the possibility to give subventions or other facilities in behalf of the significance of the private forest for the people.

Improvement of administration, necessary in behalf of the management plan, moreover, counts also as a remedial measure. As to the administration, it should be borne in mind that investment to the benefit of the lay-out of a forest, as regards a writing-off, differs from that for buildings, because a forest will exist infinitely, if properly managed; furthermore it may be observed that costs for cutting and regeneration are no investments; they have to be booked as daily costs.

Besides it may be possible, more than already is done up to the present, to conduct a combined management for several small private owners, which could somewhat eliminate the disadvantages of the division into small parcels. In favour of such a combined management the State could perhaps take into consideration to render technical or financial help. In case of a combined management the estate agent offices could also be engaged.

Furthermore it might be possible that the re-allotment act 1954 is used in behalf of silviculture.

Bossen en bosbeheer in het algemeen en het kwart miljoen hectare bos in Nederland wekken slechts belangstelling bij een klein deel van de bevolking. Maar, stelt men dan al weinig belang in de bossen, toch hééft men er belang bij.

Bij de beschouwing van de functie van het particuliere bos kan men uitgaan van het belang van de particulier of het belang van de gemeenschap. Ik zal mij voornamelijk beperken tot de belangen van de gemeenschap. Men concludere daaruit echter vooral niet dat ik particuliere belangen zou willen negeren of zou onderschatten.

De gemeenschap heeft belang bij een afdoende voorziening met bosproducten. Er worden in Nederland jaarlijks voor ongeveer een half miljard gulden van die producten ingevoerd. Van het volumineuze hout, waarvan het transport van uit het buitenland in verhouding duur is, produceren wij zelf slechts iets meer dan een tiende van het verbruik. De veel vernomen conclusie hieruit, dat bos voor ons land van weinig economisch belang zou zijn, vind ik vreemd; ik zou zeggen dat men zich

dient in te spannen om van al die voor ons zo nodige producten, zoveel als pas geeft, zelf voort te brengen. De uitdrukking „zoveel als pas geeft” roept uiteraard een aantal vragen van economisch-politieke en planologische aard op, die ik niet uitputtend kan behandelen. Mijn bedoeling is slechts erop te wijzen dat de behoeften van de gemeenschap in grote hoeveelheid tot de behoeften behoren van onze gemeenschap en dat die gemeenschap belang heeft bij de productie, althans van een gedeelte, in ons eigen land. Bedenkt men daarbij dat de bosoppervlakte van de wereld en daarmee, althans voorlopig, de houtproductie op aarde afneemt, en, onder andere als gevolg daarvan, de houtprijzen de laatste jaren in verhouding sneller stijgen dan die van vele andere grondstoffen, dan wordt het belang van productie in eigen land wel onderstreept. Het kan de gemeenschap dan ook niet onverschillig zijn tot welke productie een particulier zijn bos brengt.

Dit is een probleem dat tot op zekere hoogte kan worden vergeleken met de vraagstukken die zich voordoen bij het subsidiëren van verbeteringen in de landbouw door de gemeenschap. Een ruilverkaveling, voor de akker- en weidebouw bijvoorbeeld, wordt meestal voor driekwart door de gemeenschap betaald omdat de gemeenschap behoefte heeft aan landbouwproducten en voortbrenging ervan, althans voor een gedeelte, in eigen land gewenst is. Geheel vergelijkbaar zijn zulke land- en bosbouwproblemen uiteraard nooit, want een belangrijk motief voor het overwegen van steun aan de landbouw wordt bovendien geleverd door het feit dat de gemeenschap een landbouwgebied met vertraagde ontwikkeling niet in armoede en achterlijkheid kan laten wegzakken.

Naast belangen bij de productie heeft de gemeenschap belang bij de recreatie en andere bijzondere zaken; het betreft hier belangen, waarbij het bos bijzondere betekenis toekomt. Dit zijn het bevorderen van recreatie, natuurbescherming, jacht, beteugelen van erosie, klimaatverbetering, verbetering van de waterhuishouding en het bevorderen van de landsverdediging.

In de laatste decennia is de behoefte aan recreatie in de open lucht als een groot gemeenschapsbelang naar voren gekomen. Het bos heeft hierbij meer en meer een taak gekregen. Ook ten dezen laat het de gemeenschap niet onverschillig wat de particulier met zijn bos doet.

De zorg voor recreatie uit zich onder andere bij de zorg voor de landschapontwikkeling. Hierbij doen zich bijzondere problemen voor. De stadsmens, voor wie de recreatiemogelijkheid in de regel is bestemd, beschouwt het bos veelal als een natuurterrein. Hij weet gewoonlijk niet dat het bos in Nederland tot het cultuurlandschap behoort en dat het cultuurlandschap zich veelal onderscheidt van het natuurlandschap doordat er — enigszins in strijd met de natuur — een bepaalde segregatie (aparthouden van onderling verschillende) en concentratie (bijeenvoeging van meer overeenkomende) der elementen aanwezig is. De menselijke geestes- en materiële cultuur, bepalen tezamen met de natuurlijke factoren, het cultuurlandschap en de schaal ervan. Groot van schaal noemt men een landschap waarin de concentratie's van elementen groot zijn, klein van schaal indien deze klein zijn.

Het cultuurlandschap en zijn schaal zijn zonder kennis van de geestes- en materiële cultuur van het betrokken volk niet te begrijpen. Soms zijn er in sterke mate concentratie en segregatie aanwezig, bijvoorbeeld in

streken met door mensen weggebrande en ten gevolge daarvan door heide vervangen bossen. In ons land is de schaal van het cultuurlandschap tegenwoordig meestal klein. Het Romeinse erfrecht en de speciale zorg voor de landbouw hebben in Nederland een versnipperd kleinschalig landschap doen ontstaan. Deze kleine schaal past echter niet meer in het moderne grondgebruik en land- en bosbouw gaan dan ook over tot vergroting van schaal.

Waar de mens de natuur beïnvloedt, behoort hij te streven naar een cultuurlandschap dat schoon is, al was het slechts ten behoeve van hen, die door hun bezigheden in het landschap hebben te verblijven, dan wel voor hun zaken of voor plezier door het landschap reizen.

Over het begrip „schoon” heersen vele verschillen van inzicht, ook wordt de stelling, dat nut en schoonheid dezelfde wortel hebben, in de regel niet doorzien.

Een ieder wenst segregatie en concentratie der elementen van het landschap, dus een indeling. De mate van segregatie echter, die gewenst wordt, die als schoon wordt bevonden, loopt bij verschillende groepen van mensen uiteen. Het is vooral de schaal van het landschap die gevolg is van de mate van segregatie en concentratie en die de meer of mindere schoonheidsbevinding mede beïnvloedt. Deze schaal van het landschap is zich, zoals gezegd, en in de bosbouw, en in de landbouw, aan het vergroten. Zij die in het landschap werken, en dat doen zij veelal met de daarvoor bestemde machines, achten tegenwoordig in de regel de grotere schaal schoner. Ook zij die met 50—100 kilometervaart in auto's en bussen door het landschap reizen zien liever een sterke segregatie met grote landschapsschaal. Zodra echter dezelfde mensen bijvoorbeeld in zomerpensions in een bepaald landschap verblijven, houden zij van een kleine schaal. Verstrakking van lijnen, rechttrekken van wegprofielen en beken houden verband met de schaalvergroting; men kan er ongeveer hetzelfde van zeggen.

Verder worden als „schoon” vooral de bossen bevonden met gelede randen en bossen waarin hoge zware bomen voorkomen. Dit betekent lange grenzen en een hoge bosbouwkundige omloop, die beide financieel nadelig kunnen zijn en ook andere bezwaren kunnen opleveren.

De gemeenschap heeft bij zijn beïnvloeding van het particuliere bos naar een compromis te streven dat een ingewikkeld karakter kan dragen.

Waar belangen bestaan bij productie, recreatie, natuurbescherming, jacht, beteugelen van erosie, klimaatverbetering, verbetering van de waterhuishouding en bij het bevorderen van de landsverdediging met behulp van bossen, daar bestaan ook belangen bij de instandhouding daarvan. De gemeenschap heeft daardoor belang bij het handhaven van het bos. In een land als Nederland is dat in het particuliere soms een moeilijke zaak. Er ligt immers in een bos zoveel vast aan zaken die slechts reden van bestaan hebben indien het bos langdurig in stand blijft. De neiging hiervoor te willen zorgen hangt bij de particulier vaak samen met een zekere mate van dynastiek denken. Er zijn in de gehele bevolking van Nederland maar weinigen die dynastiek denken, die zich een schakel voelen in een keten van generaties en die belang stellen in het wel en wee van die keten in een toekomst, verder reikend dan de eerstkomende generatie, verder dus dan de eigen kinderen. Gelukkig vindt men dat dy-

nastieke denken in een grotere mate bij boseigenaren dan bij anderen.

De duurzaamheid, dat wil zeggen de mogelijkheid tot instandhouding van een economisch bedrijf, hangt verder uiteraard af van zijn financiële opbrengst. Deze opbrengst is onderhevig aan conjunctuurschommelingen. Merkwaardig is dat die schommelingen in enerzijds industrie, handel, verkeer, tuinbouw en bosbouw, en anderzijds gedeelten van de akkerbouw, verschillend verlopen. Industrie, handel, verkeer, tuinbouw en bosbouw bevinden zich heden in hoogconjunctuur, sommige delen van de akkerbouw in een depressie. De oorzaken van dit verschil zijn wat ingewikkeld. Zij kunnen worden aangeduid als volgt.

De markt van akkerbouwproducten is in het algemeen, in tegenstelling tot de markt van vele andere producten, star, de mensheid eet per dag niet meer dan een bepaald spoedig bereikt maximum aan hoofdvoedsel. Bovendien gaat de door de hoogconjunctuur welvarende stedeling minder meelspijzen eten en meer tuinbouwproducten. Door deze beide oorzaken: starheid van de markt en verschuiving van de voeding, geraakt de akkerbouw in depressie. In een werkelijke hoogconjunctuur kan de akkerbouw door bovengenoemde oorzaken nooit komen behalve in een tijd van schaarste zoals ontstaat door oorlogsomstandigheden, andere rampen of door misoogst. In zulk een tijd van schaarste treedt echter veelal de gemeenschap op met prijsbeheersing, waardoor de winsten van de akkerbouw niet veel kunnen stijgen. De veehouderij, die met de industrie in hoogconjunctuur zou kunnen gaan, komt hieraan niet steeds geheel toe door het, zoals in Nederland, prijsbeheersende optreden van de gemeenschap. Over deze conjunctuurproblemen zou meer zijn te zeggen, we zullen het echter bij deze eenvoudige stellingen laten.

Tijdens een depressie in industrie, handel en verkeer kunnen de tweede en volgende zoons niet uit het agrarische milieu weg. De druk van de landbouw op de bosbouw is dan groot. Doordat er tijdens een dergelijke depressie als regel een depressie in de landbouw heerst, is de bosbouw en vooral de particuliere bosbouw dan minder weerstandkrachtig. Is er hoogconjunctuur in industrie, handel en verkeer, dan gaan de overtolligen gemakkelijker uit de landbouw naar de industrie; de druk op de bosbouw mindert en de bosbouw zal zich gemakkelijker handhaven, vooral ook doordat dan de bosbouw zelf als regel ook een hoogconjunctuur meemaakt. Bovendien is er dan kans op het verkrijgen en herbebossen van de zogenaamde submarginale landbouwgronden. Onder submarginale landbouwgronden worden die landbouwgronden verstaan, die door de slechte kwaliteit moeilijk economisch zijn te exploiteren.

Voor bossen, waarvan de eigenaar zich geen economisch doel stelt, hangt de instandhouding niet af van de financiële opbrengst. Vaak steunt het beheer dan op inkomsten van de eigenaar uit industrie, handel of verkeer, zodat er zich tot op zekere hoogte toch soortgelijke omstandigheden voordoen als in een economisch bosbedrijf.

Het gevolg van dit alles is, dat de bosbouw, en vooral de particuliere bosbouw, tijdens industriële hoogconjunctuur hier en daar gronden aan industriële vestiging en stadsuitbreiding enz. verliest, maar vooral bij industriële depressie terrein dreigt kwijt te raken aan de landbouw; verder dat de particuliere bosbouw bij industriële hoogconjunctuur kans krijgt op uitbreiding. De overheid, die de gemeenschapsbelangen bij het particuliere bos behoort te bewaken, heeft dus bij verschillende conjunctuur een uiteenlopende taak.

Bij beschouwing van de gemeenschapsbelangen bij de plaats van het bos, kan het van belang zijn dat er ten behoeve van de recreatie van de menigte in de grote steden dicht bij die steden bos is of komt. Ook terwille van de landschapsverzorging zijn er bossen op bepaalde plaatsen gewenst. Het bos in ons land heeft, niet slechts wat zijn totale oppervlakte aangaat maar ook wat zijn plaats betreft, een bewogen leven achter zich. De loofhoutbossen op onze lagere gronden zijn immers grotendeels verdwenen, de nieuwe naaldhoutbossen staan met een aanzienlijke oppervlakte op hogere gronden die tot voor kort heide droegen. Men zou kunnen zeggen dat het bos van de lagere naar de hogere gronden op stap is gegaan en onderweg van loofhout in naaldhout veranderde.

Men heeft hier te maken met het verschuivingsbeginsel dat men allereerst bij grondgebruik ziet optreden, zo ook bij de vestigingen van de mensen. De nederzettingen in ons land waren immers een tijd lang slechts dorpen en er ontwikkelden zich pas later steden. De kernen van vele van onze steden verleggen zich in een aantal steden ligt een oude stadskern verlaten. Het verkeer verschoof van het water naar de weg, van de weg naar de railbaan en van de railbaan weer naar de weg. Onze zeevaart verschoof van de IJsselsteden naar de Zuiderzeesteden, vandaar naar Amsterdam met het Noordzeekanaal en in recente tijd naar Rotterdam met zijn Nieuwe Waterweg. De zeehavens verschuiven van het binnenland naar de kust. Onze landbouw daalde van de hogere naar de lagere gronden, om zich daarna met de kunstmest weer op de hogere gronden te ontwikkelen.

Op korte termijn lijkt alles bestendig, op lange termijn kost het moeite te handhaven wat men duurzaam wenst en op zeer lange termijn verschuift alles. Het compromis tussen enerzijds handhaven op bepaalde plaatsen en anderzijds het in gewenste banen leiden van verschuiving, levert moeilijke problemen. In dit licht kan men verscheidene maatregelen bezien, die van Overheidswege worden genomen ten aanzien van het particuliere bos.

Na aldus de gemeenschapsbelangen te hebben aangeduid, wijd ik enkele woorden aan de behartiging der gemeenschapsbelangen.

Over de beantwoording van de vraag of de overheid de gemeenschapsbelangen bij de bossen en dus ook die bij de particuliere bossen behoort te behartigen is tegenwoordig weinig verschil van mening meer. Ik ga er van uit, dat men hierin inderdaad nu een taak ziet voor de overheid. Er heersten hierover in ons land in de 19e eeuw andere denkbeelden die nu voor een groot deel zijn verdwenen. Toch is het zaak deze historische ontwikkeling niet uit het oog te verliezen, want evengoed als het zo even aangeduide verschuivingsbeginsel bestaat, betrekking hebbende op de plaats van grondgebruikswijzen, zo bestaat er ook een verschuivingsbeginsel in de politiek en eveneens in de economische omstandigheden en inzichten. Verschuiven de staathuishoudkundige inzichten en de economische omstandigheden in ons land na verloop van tijd, dan zullen ook de praktische maatregelen ten aanzien van de bossen van zulk een verschuiving de gevolgen dragen. Een evenwichtige verdeling van de eigendom van de bossen over overheid en particulier zal de invloed van zulk een eventuele toekomstige verschuiving wellicht het beste opvangen. Men kan hierin een argument zien ten aanzien van de aankooppolitiek

van de overheid. Het zou dan voor de overheid zaak zijn slechts te kopen wat bedreigd wordt en wat speciaal nodig is, bijvoorbeeld voor natuurwetenschap, intensieve recreatie, of landsverdediging. Naar ik meen gaat de tegenwoordige aankooppolitiek van de overheid ongeveer in deze richting. Ik meen er dan ook van uit te kunnen gaan, dat overheids- en particuliere bossen naast elkaar blijven bestaan.

Onze overheid wenst de belangen, die de gemeenschap heeft bij de particuliere bossen, te behartigen en dit levert in sommige gevallen nadeel op voor de particuliere eigenaren. Voor de particuliere eigenaar kunnen regelingen betreffende de herbebossingsplicht, de natuurbescherming en de meldingsplicht, bezwaren opleveren. De desbetreffende bepalingen en de toepassing er van zijn nogal eens aan verandering onderhevig, ook hier werkt het verschuivingsbeginsel. Verder zijn er een ontwerp voor een nieuwe boswet en een ontwerp voor een nieuwe natuurbeschermingswet in de maak, terwijl er een ontwerp voor een nieuwe ruimtewet is ingediend bij de Staten Generaal.

Bij al deze regelingen worden er aan de eigendom beperkingen opgelegd. Aan het principe, dat de overheid in het belang van de gemeenschap de eigendom beperkingen oplegt, willen wij niet tornen. Over de mate waarin dit heeft te gebeuren verschillen de meningen.

De beperkingen worden opgelegd ten dele zonder en ten dele met compensatie. Als algemene compensatie zijn er enkele maatregelen getroffen, met name de vrijstelling van inkomstenbelasting, de verzachting van successierechten en enige verzachting van omzetbelasting. Men kan wellicht beter stellen, dat deze maatregelen geen compensatie inhouden van nadelen, maar uitsluitend werden getroffen omdat de gemeenschap voordeel heeft van het feit dat er bossen in stand worden gehouden. Verder kunnen er nog subsidies worden gegeven, zoals op grond van de hakhoutregeling, en bovendien is er gratis voorlichting te krijgen. Behalve deze algemene tegemoetkomingen worden er per landgoed fiscale voordelen verbonden aan het openstellen voor het publiek op grond van de natuurschoonwet.

Of de voor- en nadelen voor de particuliere eigenaar tegen elkaar opwegen, hangt weer tot op zekere hoogte af van de zoeven besproken conjuncturele toestand. Bij depressie in industrie en bosbouw en de daarbij zich voordoende druk van de zijde van de landbouw, zal men steun waarderen, maar de nadelen wel als zwaar ondervinden. Vooral een gedwongen handhaving van het bos voelt men dan hier en daar sterk. Bij hoogconjunctuur zal alles wellicht lichter worden opgevat. Per geval kunnen zich uiteraard omstandigheden voordoen waardoor de weegschaal naar links of naar rechts doorslaat. Zo heeft de vrijstelling van inkomstenbelasting door de progressie in die belastingheffing, een ander resultaat bij de ene dan bij de andere eigenaar.

Aan een enkele der reeds genoemde regelingen wil ik nog een enkel woord wijden en wel aan de herbebossingsplicht. Hierover is in recente tijd reeds veel geschreven en gesproken, zowel in het Nederlandsch Boschbouwtijdschrift en het Landbouwkundig tijdschrift als in bijeenkomsten van de Nederlandsche Boschbouw Vereeniging. Naar mijn mening kan de herbebossingsplicht niet worden gemist, maar hij dient soepel te worden gehandhaafd, zoals de bosbouwvereniging aanbeval en zoals,

naar ik meen, in de praktijk ook gebeurt. Veranderingen in toepassing der voorschriften en in de voorschriften zelf kunnen naar mijn mening het beste uitsluitend tot stand komen na zorgvuldig en volledig overleg met vertegenwoordigers van alle betrokkenen. Dit lijkt mij bepaald in het voordeel van de gemeenschap en van de bosbouw. Op de handhaving van de herbebosschingsplicht, als maatregel ten behoeve van verbetering van de bossen in Nederland, kom ik nog terug.

Bij de bespreking van algemene maatregelen vanwege de overheid, te nemen in het voordeel van de particuliere bosbouw, zou kunnen worden vermeld dat er stemmen opgaan om garantieprijsen voor hout vast te stellen. Ik betwijfel of dit juist zou zijn. Ten eerste lijkt mij dit in de bosbouw niet zo nodig, omdat de oogst kan worden uitgesteld, althans niet zo dwingend op een bepaald ogenblik verschijnt, zoals een oogst in de landbouw. Bovendien is het product niet zo erg onderhevig aan bederf. Verder verwacht het Nederlands Economisch Instituut, althans tot 1965, dat de prijs van hout als geheel sterker zal stijgen dan die van andere grondstoffen. Dit is weergegeven in het rapport van de bosplancommissie „De plaats van het bos in de Nederlandse samenleving” van 1954. Bovendien zou zulk een vaststelling van garantieprijsen niet prikkelen tot een actief en zorgvuldig beheer en juist dat laatste is in onze bossen zo gewenst.

De moeilijkheden bij verbetering zijn groot. Wanneer men over verbetering spreekt, krijgt men uiteenzettingen over de moeilijkheden die zich voordoen en die zijn talrijk. Een van de grote moeilijkheden voor het particuliere bosbeheer is de versnippering van het bosareaal en van de eigendom van de bossen. Er bestaat dus een technische en een juridische versnippering. Het weinige personeel, dat in de bosbouw werkt, vindt daardoor te weinig bos bij elkaar voor zijn werk, de arbeidsproductiviteit per hoofd is daardoor niet altijd voldoende en het is daardoor moeilijk voldoende hoeveelheid product regelmatig aan de markt aan te bieden. Verder is het bezwaarlijk in een te klein bos een behoorlijke vertegenwoordiging van alle leeftijden van de bomen aan te houden.

Een volgende moeilijkheid is het gebrek aan bosbouwkundige kennis en soms ook het gebrek aan inzicht in het doel van het eigen bos en de mogelijkheden van het gebruik. Voorts het gebrek aan kapitaal en het ontbreken van een afdoende boekhouding.

Wellicht kan men enige verklaring vinden van het ontstaan van deze moeilijkheden door vergelijking met de landbouw. In de landbouw zoekt men een oorzaak voor sommige moeilijkheden in het feit, dat eigenaren uitwonend zijn en dat het bedrijf voor vele eigenaren slechts een nevenbedrijf is. Het bedrijf heeft dan soms te weinig aandacht van de eigenaar.

Omtrent de toestand van de bossen in Nederland zal eerst een volledig beeld ontstaan, als de herziening van de bosstatistiek verder is voortgeschreden. Intussen werd in 1955 op verzoek van de centrale cultuurtechnische commissie een algemeen onderzoek uitgevoerd en wel ten behoeve van de urgentiebepaling van ruilverkaveling in Nederland. De bedoeling was na te gaan in hoeverre de bossen behoefte hebben aan ruilverkaveling.

Vooruitlopende op de publikatie van het rapport hierover kan van de resultaten nog niets worden meegedeeld. Er heerst echter in kringen van deskundigen de overtuiging, dat verbetering van het Nederlandse bosbezit noodzakelijk en mogelijk is. Zo is de gemiddelde productie van douglas en Japanse lariks aanmerkelijk hoger dan die van groveden. Een vervanging, bijvoorbeeld bij een volgende omloop, zou reeds een verbetering opleveren. Zou men bovendien andere principiële verbeteringen aanbrengen en ook het loofhout- en hakhoutareaal hierbij betrekken, dan wordt het cijfer nog belangrijk hoger. Ook door betere omloopregeling, tijdiger en sterker dunnen, bestrijding van schaden enz. kan nog veel worden verbeterd. De te lage productie van een vrij groot deel van het Nederlandse bosareaal is het gevolg van de aangeduide factoren, waarvan naast de reeds aangeduide nog kunnen worden genoemd: verkaveling, ontsluiting en waterbeheersing.

De genoemde centrale cultuurtechnische commissie heeft dit alles per bosstreek en per provincie schattenderwijs in cijfers onderzocht; voor de cijfers moet ik U verwijzen naar het te verschijnen rapport.

De zo omschreven toestand van de bossen in ons land geeft een betrekkelijk treurig beeld van de tegenwoordige productie. Het doel van de bossen is in Nederland echter slechts ten dele houtproductie. Voor sommige eigenaren is immers handhaven van familietraditie of ook recreatie het vrijwel enige doel, voor anderen de jacht. Door onbekendheid met bepaalde methoden van beheer wordt dan soms niet gestreefd naar een compromis tussen de verschillende mogelijke doeleinden van beheer. Zo zijn jacht en houtproductie vaak wel te combineren in een zeker compromis, evenals die beide met recreatie.

Ter uiteindelijke verbetering gaat het om maatregelen te nemen, ook ten behoeve van de particuliere bossen, o.a. door de eigen beheerder, en te stimuleren, resp. uit te voeren, door de overheid, zoals hieronder opgesomd.

Een der belangrijkste maatregelen bestaat in het handhaven van goede opleidingen. In recente tijd is hieraan vooral door de Nederlandse Heide-maatschappij veel gedaan. De organisatie en uitvoering van het onderzoek vormen hiermede een belangrijk geheel. Daaraan wordt door verschillende instituten gewerkt, terwijl uiteraard de voorlichting op deze beide moet steunen. Wellicht dat ook opheffing van de gemeenteclassificatie iets voor de bosbouw kan doen, evenals voor de gehele agrarische sector, evenzo ook een goede werkclassificatie, waardoor beloningen beter kunnen worden geregeld.

Een maatregel als ruilverkaveling tegen versnippering zal wel wat moeilijk blijken, vooral doordat de doeleinden van het bosbeheer zo veelzijdig zijn en zo uiteenlopen en doordat men met een overjarig gewas heeft te doen. Ruilverkaveling wordt tegenwoordig aangeduid met de betiteling „ruilverkaveling nieuwe stijl”. Dit wil zeggen dat de blokken groter zijn dan vroeger, wel tot meer dan 10.000 ha in eens; voorts, dat de schaal in het blok vergroot wordt door bedrijfsvergroting, dat ook het nodige gedaan wordt met betrekking tot sociologische omstandigheden, waterbeheersing, grondverbetering, kalk- en fosfortoestand, ver-

keersverbetering, plaatsing van gebouwen, krotopruijing, utiliteitsvoorzieningen (electriciteit, waterleiding en telefoon) en dat men samenwerkt met gemeenten inzake toewijzen van grond voor uitbreiding van bebouwde kommen, wegen, vliegvelden enz. Bovendien komt er bij elke ruilverkaveling een landschapsplan tot uitvoering.

Ofschoon volgens de letter van de wet bij de ruilverkaveling land-, tuin-, en bosbouw worden behartigd, zijn het in Nederland in de praktijk vooral de akker- en weidebouw waarop de activiteit is gericht. Er worden al wel bosjes in een ruilverkaveling verschoven in ons land, maar men ziet meestal wat op tegen het in de beschouwingen betrekken van gronden bezet met meerjarig gewas en de beseigenaren zien er in de regel niet veel heil in hieraan mee te doen. In Zwitserland liggen de zaken voor de bossen wat anders, ze worden er vaak wel meegenomen in een ruilverkaveling. De bosbouw zou naar mijn mening mee kunnen profiteren, en van de deskundigheid en toewijding van de ruilverkavelaars, en van de ongeveer $\frac{3}{4}$ subsidie van de overheid voor dit werk.

Een afdoende oplossing voor het versnipperingsprobleem zie ik echter voor de bosbouw niet in de ruilverkaveling, vooral ook doordat de particuliere bosbouw te veel een nevenbedrijf is voor de eigenaar, die dan veelal geen belang heeft bij schaalvergroting.

Iets helpen ter opheffing van de versnipperingstoestand kan men misschien door middel van de herbebossingsplicht en wel door hiermee in de hand te werken, dat verspreide kleine bosjes zich voegen bij grotere boskernen en zo in de schaalvergroting meedoen.

Een belangrijke maatregel zou zijn het meer algemeen werken volgens plannen van beheer. Ik gebruik hier opzettelijk het in de bosbouw gebruikelijke woord bedrijfsplan niet, omdat mij bleek dat dit woord voor de uiteenlopende doeleinden van het bosbeheer in Nederland niet wordt begrepen. Men bleek algemeen onder het woord bedrijfsplan slechts te verstaan een economisch-technisch plan voor de productie van hout. Uiteraard is zulk een houtproductieplan ongeschikt voor de vele andere doeleinden, die het bos in Nederland heeft te dienen. Men weet, dat volgens de tekst van de zogenaamde bosplancommissie, in de publikatie van 1954 „De plaats van het bos in de Nederlandse samenleving”, van het naaldboutbos 70% van de oppervlakte in de eerste plaats houtproductie het doel is, terwijl in de overige 30% andere doeleinden op de voorgrond komen. Volgens deze commissie kan slechts 25% van het loofhoutbos worden beschouwd als productiebos. De doeleinden van de bossen zijn echter volgens deze commissie in Nederland meestal gemengd. Het zij mij daarom vergund het neutrale woord „plan van beheer” te gebruiken, waarin uiteraard alle maatregelen voor productie, recreatie, jacht, natuurbescherming, landschapsverzorging, erosiebetegeling, waterbeheersing en landsverdediging kunnen worden opgenomen.

In zo'n plan stel ik mij voor dat, aan de hand van een bosindeling, karteringen worden vervaardigd op verschillend gebied. Verder worden dan opgesteld beschrijving, inventarisatie, omschrijving van de doeleinden voor elk perceel, voorzien van plannen voor: grensonderhoud, areaal-instandhouding, verjonging, bebossing, opleiding van opstanden, oogst, natuurbescherming, jacht, recreatie, landschapsverzorging enz. Verder

kan een plan van beheer jaarlijks worden bijgehouden, in daartoe in te richten kolommen, met de resultaten van de boekhouding.

De 10 jaarlijks opnieuw op te maken plannen van beheer, herzieningen genaamd, verschaffen dan voor elke latere herziening een overzicht over en een inzicht in de gang van het beheer en van de ontwikkeling van de betrokken bossen.

Zulk een plan van beheer omvat dus in de eerste plaats een beschrijving, daarnaast een handleiding voor de toekomst en tenslotte de resultaten van de boekhouding. Veel bosbeheerders staan verbaasd over de uitbreiding en verdieping van inzicht en kennis van hun eigen bos, als zij een dergelijk plan opzetten en handhaven.

De maatregelen voor de toekomst kunnen in zo'n plan van beheer bovendien nog worden aangegeven voor een veel verdere toekomst, bijvoorbeeld voor de komende 100 jaren, in verband met de bosbouwkundige omloop. De aanduiding van deze maatregelen blijft uiteraard in het vage, maar daarop steunt de wat meer gedetailleerde uitwerking voor de eerstkomende 10 jaren. Elk jaar wordt dan een begroting opgemaakt, houdende de vaststelling voor één jaar, in het algemeen steunende op de uitwerking voor 5 of 10 jaar en op de aanduidingen voor de bedoelde verdere toekomst. Die begroting voor één jaar is uiteraard aangepast aan de zich onophoudelijk voordoende verschuivingen. Bij grote rampen of andere zeer grote veranderingen, wordt een tussentijdse herziening van het gehele plan van beheer opgesteld. De aanduiding voor de verdere toekomst, de uitwerking voor 10 jaren en de begroting voor 1 jaar, vormen dus samen het plan van beheer. Natuurlijk moet er ook in de loop van een jaar nog wel eens worden afgeweken van een vastgestelde begroting. Het plan van beheer kan nooit een ijzeren keurslijf zijn.

Zou men een plan van beheer, dat dus eigenlijk een organisatie van het beheer betekent, voor particuliere bossen kunnen ontwerpen in overeenstemming met de overheid, en eventueel rekening houdende met een ruilverkaveling in de betrokken streek, dan zou ik het toejuichen indien de overheid aan deze wijze van werken tegemoetkomingen zou verbinden. Vooral indien de overheid van het beheer iets verlangt, dat onevenredige schade voor de eigenaar betekent, vraagt de eigenaar om vergoeding.

Ik houd mij ervan overtuigd, dat zo'n organisatie de gebreken in het beheer duidelijk zichtbaar zal maken en de beheerder ertoe zal brengen naar mogelijkheden van verbetering te zoeken.

Veel verbeteringen zullen geld kosten en ook vaak investering. Men bedenke evenwel dat uitgaven voor de handhaving van de organisatie geen investeringen zijn, maar dat zij behoren tot de lopende uitgaven. Ook uitgaven voor oogst en voor verjonging behoren niet onder het begrip investering. Wel behoren daaronder maatregelen tot verbetering op lange termijn en tot het stichten van nieuw bos. Voor deze laatste beide maatregelen ontbreekt het de particulier vaak aan het nodige kapitaal. In de ruilverkaveling kan men hiervoor een voorschot van de overheid krijgen, in 30 jaar met lage rente terug te betalen. Tot nu toe wordt deze mogelijkheid nog slechts toegepast in akker- en weidebouw en ook wel in de tuinbouw. Men bedenke echter dat de ruilverkavelingswet ook betrekking heeft op de bosbouw.

Naast de ruilverkaveling wordt in de akker- en weidebouw door de overheid nog steun verleend voor de zogenaamde „boerenwerken”. Dit kan ook voor de bosbouw misschien meer worden toegepast.

Worden in een plan van beheer verbeteringen voorgenomen die investering vragen, dan ligt meteen de vraag naar de rentabiliteit voor de hand. Bij de vraag naar rentabiliteit in geld wordt in de bosbouw nogal eens gesteld dat de investeringstermijn zo lang is en de bosbouw daardoor een zeer bijzondere positie inneemt. Dit is echter maar betrekkelijk het geval. Een boom laat men in ons land ongeveer 20—100 jaren oud worden, een tuinbouwkas schrijft men af in een termijn van zo ongeveer 25, een woonhuis in 60, een boerderij in ongeveer 100 jaren; een schip met een daartussen liggende termijn. Die termijnen hebben dus zo ongeveer dezelfde orde van grootte. Over de waarde van het geld en de waarde van het te verwachten product, kan men minder zeggen naarmate de termijn langer is. Per slot van rekening beoordeelt men al die toekomstige waarden op grond van extrapolatie en van schattingen die ten dele berusten op gevoel. Het bos neemt dus niet zo'n bijzondere positie in wat betreft de termijnen. Wel neemt het bos een bijzondere positie in doordat het hout, in verhouding tot andere grondstoffen, de laatste jaren wat sneller in prijs stijgt en men dit voor de naaste toekomst wellicht ook kan veronderstellen.

Een verdere speciale positie neemt het bos in doordat de investering, voorzover betreft de afschrijvingsnoodzaak, op een bijzondere basis staat. Zoals bekend is schrijft men gebouwen wel af en grond niet. Men doet dit bij grond niet omdat men in het algemeen aan grond een eeuwige waarde toekent. De investering voor de stichting van een bos, waarin verder oogst en verjonging regelmatig plaats hebben, behoeft ook niet te worden afgeschreven. Hier geldt dus hetzelfde als bij landaanwinning. Men schrijft nieuw land niet af. Bij bos speelt dus toch nog wel een termijnbegrip, dat principieel anders is dan bij het oprichten van gebouwen; dit valt echter uit ten gunste van bos. Dit lijkt mij wel een belangrijk punt van de beschouwingen over plaats en functie van het bos en ook van de particuliere bossen.

De beschouwing over de termijnen, die in de bosbouw spelen, is hiermede nog niet afdoende geweest, want men kan de opmerking maken, dat het dan toch maar jaren en jaren kan duren voordat een boom groot is en eer men product krijgt uit een nieuw aangelegd bos. Inderdaad, er is een lange aanlooptijd in nieuw bos. Er zijn echter vele soorten bedrijven die een vrij lange aanlooptijd hebben; misschien is dit bij bos wat extra lang. Men bedenke echter dat dit dan gaat over één boom of over nieuw bos. Meer wezenlijk is het een bestaand bos te vergelijken met een bestaande maar dan eeuwige fabriek. Er gaat jaarlijks grondstof in de fabriek en er komt jaarlijks product uit. In de bosbouw moet er jaarlijks worden verjongd en jaarlijks worden geoogst. Een bos is niet een enkele boom.

Bij onze beschouwing over een plan van beheer, kwam ook reeds de boekhouding ter sprake. Heel vaak ontbreekt hieraan nogal wat. Voor het opmaken en handhaven van een goed plan van beheer is een goede boekhouding noodzakelijk, niet slechts van geld, maar ook van areaal, van product enz. Indien de overheid tegemoet zou komen in geval van onevenredige schade door het opvolgen van overheidswensen, dan is het aanwezig zijn van een goede boekhouding nuttig om de schade te kunnen vaststellen.

Voor kleine versnipperde bossen is het moeilijk zelfstandige boekhoudingen en plannen van beheer te onderhouden.

Een belangrijke maatregel zou daarom kunnen zijn de een of andere vorm van gezamenlijk beheer onder gezamenlijke deskundige leiding. De mate van samenwerking binnen een gezamenlijk plan van beheer kan men zich verschillend denken en dienend voor uiteenlopende doeleinden bij het beheer van de verschillende bossen. Men zou zich kunnen voorstellen dat de overheid geneigd zou zijn hiervoor deskundigen ter beschikking te stellen. Ook zou men zich kunnen wenden tot rentmeesterbureau's die zulke beheerszaken reeds jarenlang doen. Een gezamenlijk beheer zou wellicht enkele nadelen van de versnippering opheffen.

Er zullen mutaties in zo'n coöperatie voorkomen, zowel onder de bossen als onder de deelnemers. Daarom is het zaak dat het aantal deelnemers niet te klein is. Zodoende kan men wellicht ook beter komen tot rationalisatie, waaraan tegenwoordig veel wordt gedaan.

Verder noem ik nog even volledigheidshalve het feit dat er een rij instituten bestaat in ons land waar men op velerlei gebied voor advies en voorlichting terecht kan.

Het spreekt wel vanzelf, dat verbeteringen hun steun zullen moeten vinden in de wetgeving. Betreffende de reeds lang verwachte nieuwe boswet deelde minister Mansholt echter in de 2e Kamer op 19 maart 1957 het volgende mede: „Wat de nieuwe boswet betreft zijn er een aantal punten op te lossen. Ik kan op het ogenblik de indiening van een nieuwe boswet niet in uitzicht stellen”.

Hiermee houdt uiteraard verband de positie van het Bosschap, waarover de minister bij dezelfde gelegenheid het volgende stelde: „Met betrekking tot de verhouding tussen de publiekrechtelijke organisatie van het boswezen, dus het Bosschap, en de overheid, is er een aantal moeilijke punten, ten aanzien waarvan ik nog geen standpunt heb bepaald. Ik hoop mij hiermee speciaal bezig te houden”.

Verder zeide de minister dat de bosbouwvoorlichtingsraad in 1957 zal worden ingesteld.

Samenvattend kan worden opgemerkt, dat de gemeenschap belang heeft bij het beheer van particuliere bossen in verband met de bosproductie, aangezien er in Nederland voor rond een half miljard gulden per jaar aan bosproducten wordt ingevoerd en er slechts een tiende deel van het binnenlands verbruik wordt gekweekt. Voorts heeft de gemeenschap belang bij het bos als recreatiegebied en in verband daarmee bij de betekenis van de bossen voor het landschap en verder bij de plaats van het bos.

Bij de beoordeling van deze zaken bedenke men dat wij ons bevinden in een periode van schaalvergroting. Die gemeenschapsbelangen kan men onder andere behartigd achten door handhaving van particuliere bossen naast staatsbossen.

Het behartigen door de overheid kan leiden tot nadelen voor de betrokken eigenaren. Ter compensatie, en vooral ook om de bossen beter in stand te doen blijven, bestaan er algemene tegemoetkomingen, zoals

vrijstelling van inkomstenbelasting, verzachting van successierechten, enige verzachting van omzetbelasting, subsidies voor verandering van hakthoutbossen en gratis voorlichting. Per geval kunnen fiscale voordelen worden verbonden aan het openstellen van een landgoed en wel op grond van de natuurschoonwet. Of de voor- en nadelen voor de particuliere eigenaar tegen elkaar opwegen kan afhangen van conjuncturele omstandigheden en van de bijzondere omstandigheden van elke eigenaar.

De herbebossingsplicht kan niet worden gemist; de toepassing dient echter soepel te zijn en slechts na overleg te worden gewijzigd.

Garantieprijsen voor hout hoort men wel aanbevelen; het nut ervan kan steller niet zozeer inzien.

De moeilijkheden die worden ontmoet bij verbetering van de bossen, speciaal van de particuliere bossen, zijn vele: versnippering, gebrek aan bosbouwkundige kennis, gebrek aan kapitaal, ontbreken van een goede boekhouding, uitwonen van eigenaren, bosbedrijf slechts als nevenbedrijf, enz.

De toestand van de bossen in Nederland is zo, dat de productie van hout in de bossen met grote percentages kan worden verbeterd.

De maatregelen die genomen zouden kunnen worden, zijn de volgende: verbetering van de opleiding, opheffing van de gemeenteclassificatie, uitvoering van werkclassificatie, ruilverkaveling en vooral het ontwerpen en handhaven van plannen van beheer.

Deze plannen van beheer zouden kunnen bestaan uit een aanduiding voor een verdere toekomst van bijvoorbeeld 100 jaren, een uitwerking voor de eerstvolgende 10 jaren, welke beide elke 10 jaar waren te herzien, alsmede een jaarlijkse begroting. Zulk een uit deze drie delen bestaand plan zou geen ijzeren keurslijf mogen zijn. Na een ramp of andere grote verandering wordt zo'n plan tussentijds herzien.

Zou een plan van beheer voor particuliere bossen in overeenstemming met de overheid kunnen worden opgemaakt, dan zou de overheid wellicht overwegen daaraan een tegemoetkoming te verbinden, omdat dan plaats en functie van het particuliere bos wellicht beter tot hun recht komen.

Als verbeteringsmaatregel kan ook nog gelden de verbetering van de boekhouding, nodig ten behoeve van het plan van beheer. Bij de boekhouding ware te bedenken dat investering voor het stichten van bos, voor zover betreft de afschrijving, anders ligt dan bij gebouwen en dat kosten van verjonging en oogst geen investeringen zijn.

Verder is het wellicht mogelijk, meer dan tot nu toe, een gezamenlijk beheer te voeren, waardoor de nadelen van versnippering enigszins kunnen worden opgeheven. Ook voor dit laatste zou wellicht de overheid kunnen overwegen een tegemoetkoming toe te kennen. Voor een gezamenlijk beheer zouden ook de rentmeesterbureau's kunnen worden ingeschakeld.

Tenslotte zou het mogelijk zijn, dat ten behoeve van de bosbouw gebruik wordt gemaakt van de ruilverkavelingswet 1954.